

ปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนกฎหมายทางออนไลน์

Problems and limitations in teaching law online

ดวงพร อานันทศิริเกียรติ¹

บทคัดย่อ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ทำให้ต้องมีการปรับการสอนเป็นระบบออนไลน์ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงการสอนให้มีประสิทธิภาพใกล้เคียงกับการเรียนการสอนแบบปกติ ธรรมชาติของการเรียนวิชากฎหมาย ต้องเรียนรู้จากความเข้าใจในหลักกฎหมาย การตีความกฎหมาย การคิด วิเคราะห์ ตลอดจนเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อนำกฎหมายมาใช้อย่างเป็นธรรมและยุติธรรม การรู้จักการปรับข้อเท็จจริงเข้ากับหลักกฎหมาย นอกจากการสอนโดยการบรรยายแล้ว วิธีการถาม ตอบ วิเคราะห์ปัญหาจากกรณีศึกษา จึงมีความจำเป็นสำหรับผู้เรียนกฎหมายเป็นอย่างยิ่ง การเรียนระบบออนไลน์ (on line) ย่อมมีปัญหาและข้อจำกัดในการเรียน ซึ่งผู้เขียนได้ดำเนินการประเมินผลการเรียนแบบ On line โดยใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือในการศึกษาปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้ค้นคว้าหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต บทความ ตำรา และงานวิจัยต่าง เพื่อสรุปปัญหาและข้อจำกัดในการเรียนการสอนกฎหมายทางออนไลน์พอได้ข้อสรุปดังนี้คือ

1. การขาดสมาธิในการเรียนเนื่องจากไม่มีอาจารย์กระตุ้น
2. การสื่อสารความเข้าใจกับอาจารย์ผู้สอนระหว่างเรียน
3. ขาดความเข้าใจรายวิชาที่มีภาคปฏิบัติ/การส่งงานอาจารย์
4. ขาดปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน
5. ความเมื่อยล้าสายตาจากการใช้โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์ที่ใช้เรียน

จากปัญหาและข้อจำกัดดังกล่าว ผู้เขียนได้เสนอความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพกับผู้เรียนต่อไป

คำสำคัญ : การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019, การเรียนการสอนออนไลน์, การเรียนกฎหมาย, ข้อจำกัดในการสอนออนไลน์

Abstract

Due to the epidemic situation of the coronavirus disease 2019 (COVID-19), teaching must be adjusted to an online system. which has to improve teaching efficiency to be close to normal teaching The nature of studying law must learn from the understanding of the law interpretation of the law, thinking, analyzing, as well as the spirit of the law to apply the law fairly and fairly Knowing how to adapt facts to law in addition to teaching by lecturing, question-and-answer methods analyze problems from case studies. Therefore, it is very necessary for law students. Studying online (on line) has problems and limitations in learning. The author conducted an on-line learning assessment by using a questionnaire. It is a tool to study

such problems and limitations. In addition, they have searched for information from the Internet, articles, textbooks and various researches. To summarize the problems and limitations in teaching law online, enough to come to the following conclusions:

1. Lack of concentration in learning due to lack of teacher stimulation
2. Communication of understanding with instructors during class
3. Lack of understanding of practical courses/instructor assignments
4. Lack of interaction between instructors and learners
5. eye fatigue from using mobile phones computer or learning equipment

from the aforementioned problems and limitations The authors offer their opinions as a guideline for solving problems in order to be effective for students in the future.

keywords: The spread of the coronavirus disease 2019 , online teaching, Study law, Limitations of online teaching

1. บทนำ

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ก่อให้เกิดผลกระทบต่อด้านต่าง ๆ มากมาย ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต ติดต่อกันไปมาหากัน ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ต้องหยุดชะงักหรือมีข้อจำกัดโดยเกิดในวงกว้างทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ นานาชาติ การทำให้ต้องมีการปรับการใช้ชีวิตแบบวิถีชีวิตใหม่ หรือที่เรียกว่า New normal ได้แก่ การสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือบ่อย ๆ การรักษาความสะอาดให้มากขึ้น การเว้นระยะห่าง หรือที่เรียกว่า Social distancing การติดต่อสื่อสารทางออนไลน์ การซื้อสินค้าหรือบริการ ตลอดจนการเรียนในระบบออนไลน์ (สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน) 2564) ซึ่งเป็นภาวะการณ์ที่ไม่อาจคาดเดาได้ว่าจะจบลงอย่างไรและเมื่อใด ในขณะที่การดำเนินชีวิตก็ต้องมีการดำเนินไปแม้จะเป็นภาวะของความเสียหายหรือจะเกิดผลที่ไม่แน่นอน หรือมีความเสียหายติดตามมาก็ตาม เพราะการแพร่ระบาดของโรคได้ดำเนินมาเป็นระยะเวลายาวนานร่วม 2 ปีแล้ว จะรอให้เป็นโรคประจำถิ่น ประจําภูมิภาคก็ยังไม่เห็นทีว่าจะเป็นไปได้เช่นนั้นในเร็ววัน

ในเรื่องของการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ต่างได้รับผลกระทบจากกรณีดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะกรณีที่ไม่สามารถจัดการเรียน การสอนได้ตามปกติ (on site) ได้ ทำให้กิจกรรมการเรียนการสอนต้องดำเนินไปเป็นแบบออนไลน์ หรือบางครั้งก็มีการผสมผสานกันไปตามที่โอกาสจะเอื้ออำนวย การสอนแบบออนไลน์มีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เนื้อหา สื่อการเรียนและแหล่งเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ ระบบการติดต่อสื่อสาร ระบบเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ การวัดและการประเมินผล(เจริญ ภูวิจิตร 2564หน้า 1) การเรียนการสอนแบบออนไลน์นั้น หากมองโดยภาพรวมแล้ว อาจจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ เพราะเป็นการเรียน การสอนที่สะดวก ไม่ต้องมีการเดินทาง ไม่ต้องพบปะกัน ใกล้ชิดกันจนเกิดการแพร่กระจายของเชื้อโรค ประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ค่าเสื้อผ้า อาหาร ที่พักระหว่างศึกษา เกิดความสะดวกสบายในการเรียน สามารถใช้เวลาว่างทำงานไปได้ด้วย และประโยชน์อื่น ๆ อีกมากมาย ทั้งนี้แล้วแต่แนวคิด มุมมอง โดยเฉพาะการมองจากตัวผู้เรียนออกไป ความจริงแล้ว การเรียนการสอนทางออนไลน์นั้น ยังมีปัญหา ข้อจำกัดหลายประการที่อาจจะต้องการแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้การเรียนการสอนสามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดผลให้ได้ใกล้เคียงกับการเรียนการสอนแบบปกติให้มากที่สุด โดยเฉพาะการเรียน การสอนในวิชากฎหมาย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะพิเศษหลายประการ ซึ่งจะได้มีการนำเสนอต่อไป

2. การเรียนกฎหมาย

การเรียนกฎหมายนั้น แม้จะอยู่ในส่วนของสายสังคมศาสตร์ แต่ก็อาจจะมีลักษณะเฉพาะพิเศษต่าง ๆ ที่อาจแตกต่างไปจากวิชาหรือสาขาอื่น เพราะการศึกษากฎหมายนั้น เป็นการศึกษาดัวยทฤษฎี ทศความกฎหมาย วินิจฉัยปรับบทกฎหมายเข้ากับข้อเท็จจริง มีการเชื่อมโยงกฎหมายต่าง ๆ เพื่อบรรลุสู่ความเป็นธรรม ความยุติธรรม และเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่ความสงบเรียบร้อยของสังคม สังคมส่วนรวมเกิดความสงบสุข ดังที่มีการเปรียบเปรยว่า นักกฎหมายเปรียบเสมือนวิศวกรสังคมที่จะช่วยให้สังคมเกิดความเป็นธรรม ความเดือดร้อนทางอรรถคดีได้รับการแก้ไข เยียวยา การช่มเหล่งรังแกกัน การเอาไรต์เอาเปรียบกันโดยมิชอบได้รับการแก้ไขให้หมดสิ้นไป การสร้างนักกฎหมาย สร้างบัณฑิตทางกฎหมายหรือผู้มีความรู้ทางกฎหมายจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ประกอบกับกฎหมายนั้นถือเป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต้องได้รับการดูแลใส่ใจตั้งแต่การเริ่มต้นเรียนกฎหมาย เพื่อให้ได้นักกฎหมายที่ดีของสังคม มีความรู้ มีคุณธรรม การเรียนกฎหมายจึงเป็นการเรียนแบบเข้าใจ ไม่ใช่จำได้แบบท่องจำ แต่เป็นเรื่องของการศึกษา วิเคราะห์ ทำความเข้าใจด้วยทฤษฎี เรียนรู้เจตนารมณ์กฎหมาย ทศความกฎหมาย ได้ถูกต้อง ลึกซึ้งด้วยเหตุผล สามารถนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริงหรือปัญหาได้อย่างถูกต้อง เกิดความเป็นธรรม จึงต้องมีการฝึกหัดเรียนรู้ ฝึกวินิจฉัยตามตัวอย่างต่าง ๆ ที่หยิบยกมาศึกษาหรือเป็นแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่ชี้ขาดตัดสินคดีที่เกิดขึ้นจริง การทดสอบว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจหรือไม่ จึงมักทดสอบแบบตั้งปัญหาให้การวินิจฉัย หรือที่เรียกว่า ปัญหาตุ๊กตา คือตั้งเป็นโจทย์ปัญหา มีตัวละครสมมุติ นายดำ นายแดง ทำอะไร เกี่ยวพันกันอย่างไร สุดท้ายเกิดปัญหาทางกฎหมาย จะวินิจฉัยอย่างไร จะให้คำปรึกษาแนะนำในแง่ของกฎหมายอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจในกฎหมายอย่างถ่องแท้ มิฉะนั้นก็จะหยิบยกกฎหมายมาปรับผิดเรื่องหรือมองเป็นเรื่องอื่นที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงหรือปัญหาที่ตั้งมา ที่แยะไปกว่านั้นก็คือ เมื่อไม่แม่นยำในด้วยทฤษฎี ผู้ตอบก็อาจจะเดาตรงคำตอบของเรื่องราวที่ให้มาแล้วให้คำแนะนำไปในเชิงของการแก้ปัญหาทางสังคมหรือยึดเรื่องศีลธรรมไป การเขียนตอบกฎหมายเป็นการนำเสนอคำตอบเชิงอภิปรายให้เหตุผลอันอยู่บนพื้นฐานของกฎหมายหรือมีกฎหมายเป็นหลักฐานสำคัญ(เกียรติยศ ศักดิ์แสง 2560 หน้า 149) การเรียนรู้ ทำความเข้าใจในการเรียนกฎหมายจึงเป็นเรื่องเฉพาะตัว ผู้เรียนจึงต้องถามตัวเองตลอดเวลาว่า รู้เรื่องหรือไม่ ยังไม่เข้าใจตรงไหน สามารถอธิบายขยายความเป็นภาษาที่เข้าใจได้ง่าย ๆ หรือไม่ ต้องมีความรู้แตกฉานอย่างแท้จริง มิฉะนั้นแล้วเมื่อมีการใช้กฎหมายในทางปฏิบัติก็อาจเป็นการใช้สิทธิเสรีภาพ ทรัพย์สินของประชาชนเป็นเครื่องทดสอบความถูกผิดบนพื้นฐานความรู้หรือไม่สันทัดจัดเจนในกฎหมายของตน ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องไตร่ตรองอย่างยิ่ง

3. เกี่ยวกับการสอนกฎหมาย

การสอนกฎหมายนั้น น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่ยังคงเป็นแบบยุคสมัยเดิม กล่าวคือ เป็นการบรรยายเป็นหลัก ในลักษณะของการที่ผู้สอนกับผู้เรียน มีความใกล้ชิดกัน มีปฏิสัมพันธ์ถาม ตอบ กันตลอดเวลา เพราะเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ ไม่ใช่เรียนรู้พอฟ่าน หรือจำที่สอนได้เท่านั้น ต้องติดตามการบรรยายและคิดตามตลอด แม้ไม่ได้ถูกถามก็ตาม แต่ละจุด แต่ละขั้นตอนของการสอนจึงเป็นเรื่องของการโต้แย้งแสดงเหตุของเรื่องราวข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่หยิบยกขึ้นมาศึกษาหรือทดลองวินิจฉัย ธงคำตอบของปัญหานั้นอาจคาดเดาได้ เพราะปัญหาวินิจฉัยทางกฎหมายนั้นมีคำตอบไม่มาก คำตอบอาจเป็นอย่างไรตามรูปเรื่องข้อเท็จจริงเท่านั้น เช่น ข้ออ้าง ข้อต่อสู้ฟังขึ้นหรือไม่ คู่กรณีมีสิทธิอย่างไร ฟ้องได้หรือไม่ หากเป็นศาลจะวินิจฉัยอย่างไร ดังนั้น ผู้สอนจึงมักจะมีการวาดภาพตัวละคร โยงโยกศรหรือสัญลักษณ์ประกอบเรื่องราวและเน้นจุดที่สำคัญตลอดเวลา ทำท่ายให้คิดว่าจะไปทิศทางใดดี การจะตอบไปทางไหนก็ต้องมีเหตุผลทางกฎหมายประกอบอธิบายได้ สามารถเข้าใจได้ ผู้สอนจึงต้องมีการสื่อสารกับผู้เรียนโดยการตั้งคำถามหรือมองตา ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเข้าใจหรือไม่ อย่างไร การสอนของผู้สอนกับการเรียนของผู้เรียนจึงต้องมีการสอดประสานสอดคล้องต้องกันตลอดเวลา ซึ่งวิธีการสอนกฎหมายที่เหมาะสมสำหรับนักกฎหมายไทยคือ การถาม ตอบ เป็นการกระตุ้นให้นักศึกษาตื่นตัว มี

ความคิด อภิปรายตามเนื้อหาที่บรรยาย (ชนาธิป ชินะนาวิน (2557) ตัวผู้เรียนเองก็ต้องมีบทบาทในเชิงรุกในการทำความเข้าใจ จุดต่าง ๆ จุดใดไม่เข้าใจก็จะปล่อยให้ผ่านไปไม่ได้ ต้องสอบถาม ขอคำอธิบาย เพราะกฎหมายนั้นมีมากมายหลายลักษณะที่ต่างมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันโดยตลอด หากไม่เข้าใจ และทิ้งไว้ ไม่แก้ไขหรือหาทางทำความเข้าใจแล้วก็จะกลายเป็นปัญหาที่สะสม พอกพูนมากขึ้น การเรียนในตอนต่อ ๆ ไป หรือเรียนกฎหมายอื่น ๆ ก็จะเป็นปัญหา เนื่องจากไม่มีพื้นฐานความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องราวที่เรียนมาก่อน เช่น ไม่ทราบสถานะของบุคคลวิกลจริตว่าเป็นอย่างไร มาถึงขั้นคนวิกลจริตทำนิติกรรมก็ไม่แน่ใจว่าผลจะเป็นอย่างไร ไม่เข้าใจนิติกรรมสัญญา เมื่อมาเรียนเอกเทศสัญญาซึ่งเป็นสัญญาเฉพาะ ก็อาจมีปัญหา เพราะต้องใช้หลักเกณฑ์ทั่วไปของนิติกรรมสัญญาประกอบด้วย การศึกษากฎหมายจึงไม่สามารถทิ้งสิ่งที่เรียนผ่านไปแล้วได้ เพราะต้องนำความรู้ที่เรียนผ่านไปแล้วมาใช้เป็นฐานในการเรียนขั้นต่อไปหรือกฎหมายลักษณะอื่นอีกอีก

4. ด้านผู้เรียน

การเรียนการสอนกฎหมายจะได้ผลดีนั้น ด้านผู้เรียนจะต้องมีการตอบสนองต่อการสอนของผู้สอนอย่างจริงจัง ต้องพยายามปรับตัวเพื่อทำความเข้าใจบทเรียนที่ผู้สอนถ่ายทอดออกมาให้ได้ ซึ่งผู้สอนแต่ละคนก็อาจจะมีรูปแบบแนวทางการนำเสนอการสอนที่ต่างกันไป ผู้เรียนจึงต้องพยายามจับทิศทาง เก็บความรู้ ทำความเข้าใจให้ได้มากที่สุด ส่วนใดที่ไม่เข้าใจก็ต้องหาคำตอบตามวิธีการที่เอื้ออำนวย เช่น การถามปัญหาในขณะที่เรียน การถามเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ การศึกษาเพิ่มเติม การฝึกวินิจัย ทบทวนความรู้ ซึ่งก็จะต้องยืนยันคำเดิมคือ ต้องเรียนแบบเชิงรุก ไม่ใช่รอรับเพียงด้านเดียว อีกทั้งการเรียนในห้องเรียนหรือที่ผู้สอนบรรยายนั้นเป็นความรู้บางส่วน บางเรื่องเท่านั้น ไม่อาจบรรยายได้หมดภายใต้เงื่อนไขเวลาเรียนที่จำกัด ผู้เรียนต้องขวนขวายความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองให้มากจึงจะเกิดความแตกฉาน ลึกซึ้งในกฎหมายและการใช้ในทางปฏิบัติ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะค้นคว้า หาข้อมูลที่มาสนับสนุนการเรียนได้กว้างขึ้น ทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและเรียนรู้ด้วยตัวเองมากขึ้น (ชองนาง วิพธนา พงษ์ (2564) ในการนี้ผู้เขียนได้ดำเนินการจัดทำ “แบบสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการเรียนแบบ Online และ Onsite” ได้ผลสรุปดังนี้คือ ด้านผลสัมฤทธิ์ของการเรียน ปรากฏว่านักศึกษามีความสุขในการเรียนแบบ Onsite จากการได้พบปะอาจารย์ เพื่อนและการทำกิจกรรมร่วมกันในห้องเรียนมากที่สุด รองลงมาคือการได้รับความรู้ความเข้าใจจากการเรียนแบบ Onsite จากการเข้าห้องเรียน ส่วนปัญหาอุปสรรคในการเรียน Online ที่มากที่สุดคือ การขาดสมาธิในการเรียนเนื่องจากไม่มีอาจารย์คอยกระตุ้น รองลงมาคือการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจกับอาจารย์และขาดความเข้าใจรายวิชาที่มีการปฏิบัติ(คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย 2564)

5. ข้อจำกัดในการสอนแบบออนไลน์

สถานการณ์ของการระบาดของเชื้อโรคไวรัส Covid 19 ทำให้ระบบการเรียนการสอนเปลี่ยนแปลงจากแบบ on site มาเป็นแบบ on line นั้น น่าจะกล่าวได้ว่ากลายเป็นข้อจำกัดของการเรียนการสอนกฎหมายอย่างมาก เกิดผลกระทบในหลายส่วน โดยเฉพาะการสูญเสียการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนไปโดยปริยาย เพราะแม้การสอนตามวิธีปกติก็ต้องมีการกระตุ้นเป็นอย่างมากเพื่อให้ได้คำตอบว่าเข้าใจเรื่องราวที่สอนหรือไม่ เพียงใด หรืออาจจะต้องอ่านจากสื่อนำทาง การให้ทำแบบฝึกหัด แต่เมื่อเป็นการสอนแบบออนไลน์ ผู้เรียนมักจะไม่เปิดกล้องในขณะที่เรียน แต่ใช้วิธีแช่ภาพนิ่ง โดยไม่แน่ว่าจะอยู่ในห้องเรียนหรือไม่ การติดต่อสื่อสารกันระหว่างเรียนก็ทำได้ยากเนื่องจากปัญหาทางระบบหรือผู้เรียนพยายามหลีกเลี่ยง ไม่ตอบรับการติดต่อ ตลอดจนอ้างว่าไม่สะดวก อยู่ระหว่างการเดินทาง นอกจากนี้แล้ว ในระหว่างผู้เรียนด้วยกันก็อาจจะไม่สะดวกในการติดต่อพูดคุยกันหรือสอบถามปัญหาที่กันระหว่างเรียน ทำให้บรรยากาศการเรียนการสอนมีความน่าสนใจน้อยลงไปอีก

ในด้านของวิธีการสอนก็ทำได้ไม่เต็มที่เหมือนการเรียนในห้องเรียน เพราะไม่มีโอกาสเขียนกระดาน ทำให้การยกตัวอย่างเป็นไปแบบบรรยายแต่เพียงด้านเดียว การใช้สื่อการสอนอาจมีข้อจำกัด การเขียนข้อเท็จจริงต่าง ๆ ลงในจอคอมพิวเตอร์เพื่อสื่อสารระหว่างกันก็อาจจะล่าช้า ประสิทธิภาพของการสอนจึงอาจด้อยลงไป ต้องหาวิธีการอื่นมาทดแทนแก้ไข แต่ถ้าผู้เรียนขาดความกระตือรือร้น ไม่พร้อมรับ ไม่สนใจการเรียนก็อาจจะไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร เพราะแม้กระทั่งการเข้าเรียน การพร้อมที่จะเรียนก็ไม่ค่อยตรงเวลา ทำให้เริ่มการเรียนการสอนได้ช้า ไม่แตกต่างจากการเข้าเรียนตามปกติ ทั้ง ๆ ที่เป็นการเรียนแบบออนไลน์และนัดหมายเวลาไว้ล่วงหน้าแล้ว

นอกจากนี้แล้ว ในด้านการสอบ ถ้ามีการสอบทางออนไลน์ ก็ต้องมีมาตรการป้องกันการทุจริตที่เข้มงวดเพียงพอ สำหรับการตัดต่อลอกกระดาษคำตอบ ไม่ทำข้อสอบด้วยตนเอง หรือใช้วิธีใช้อินเทอร์เน็ตค้นหาคำตอบ จึงทำให้ไม่ได้รับความรู้อย่างแท้จริง

6. แนวทางการแก้ไขปัญหา

การแก้ไขปัญหาข้อจำกัดหรือปัญหาที่เกิดจากการสอนออนไลน์นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องดำเนินการตามสาเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีการพิจารณาในภาพรวมประกอบด้วย ปัญหานี้บางครั้งก็เกี่ยวข้องกับเรื่องของระบบและบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยจุดหมายปลายทางของการแก้ไขคงต้องพยายามมุ่งที่ประโยชน์ของผู้เรียน หาทางให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์ ได้รับความรู้จากการสอนออนไลน์ให้มากที่สุด อย่างน้อยก็ให้ได้ระดับเทียบเท่ากับการสอนในระบบเดิมหรือแบบ on site ที่ผ่านมา โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องประสานความร่วมมือกันอย่างใกล้ชิด มองจุดหมายหรือผลลัพธ์สุดท้ายตรงกันและพยายามผลักดันให้เกิดขึ้น โดยในด้านของผู้สอน อาจจะต้องใช้วิธีทบทวนความรู้ของผู้เรียนผ่านงานมอบหมายหรือการบ้านแบบทดสอบเล็ก ๆ น้อย ๆ ต้องปรับลักษณะของงาน และการทำกิจกรรมที่มอบหมายนั้นให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และตัวชี้วัดมากยิ่งขึ้น(เจริญ ภูวิจิตร 2564 หน้า 5) โดยกระทำบ่อยครั้ง เพื่อให้ทราบผลแต่ต้นว่า ผู้เรียนมีความเข้าใจมากน้อยเพียงใด การเก็บคะแนนอาจมีการแบ่งส่วนเป็นแบบประเมินผลจากการมีส่วนร่วม การให้ความสนใจ เข้าเรียนสม่ำเสมอ จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการเรียน นอกจากนี้ผู้สอนต้องมีการปรับสื่อการสอนและวิธีการสอนเพื่อจะเป็นการกระตุ้นผู้เรียนให้มีส่วนร่วมมากขึ้น ตลอดจนต้องมีกิจกรรมเสริมที่จะพัฒนาผู้เรียนไปพร้อมกัน ส่วนด้านของผู้เรียนก็ต้องมีการปรับพฤติกรรม ทักษะคิด พยายามอดทนและตั้งใจเรียนทั้งในห้องเรียนและการศึกษาเพิ่มเติม ต้องระลึกเสมอว่า การสอนออนไลน์เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้เรียนเป็นหลัก แต่ก็ขึ้นอยู่กับปัจจัย เงื่อนไขด้านผู้เรียนด้วยว่า จะสามารถรับได้มากน้อยเพียงใด ต้องมีการเปิดช่องขณะเรียน มีการตอบคำถาม ถามคำถามมากขึ้น หรือหากไม่สะดวกก็ควรส่งคำถามต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สอนตอบอธิบายในการเรียน การสอนรอบต่อไป ส่วนด้านของสถาบันการศึกษาก็ต้องมีบทบาทในการประสานให้การสอนออนไลน์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยไม่ติดขัดทั้งในด้านของระบบ และการสื่อสารต่าง ๆ ตลอดจนต้องดำเนินการกระตุ้นเตือนให้ผู้เรียนสนใจการเรียน เข้าเรียน ติดตามการเรียนการสอนอย่างแท้จริง อาจจะต้องมีการจัดชั่วโมงพูดคุยสอบถามทั้งผู้เรียน ผู้สอน สถาบันการศึกษา และซึ่งโมงถามตอบบทเรียนเป็นช่วง ๆ เมื่อมีการสอนมาได้ระยะหนึ่ง มีการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเรียนออนไลน์ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร การสอบมีเงื่อนไขรายละเอียดการดำเนินการอย่างไร ตลอดจนติดตามรับทราบ ปัญหา มีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เมื่อมีปัญหาใดเกิดขึ้นก็พร้อมที่จะแก้ไขให้การเรียนการสอนเป็นไปได้อย่างราบรื่น สามารถบรรลุสู่จุดหมายปลายทางได้ สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (Covid 19) เป็นสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน ทำให้การเรียนการสอนออนไลน์ต้องอยู่ท่ามกลางสถานการณ์นี้ต่อไปอีกอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจึงต้องประสานความร่วมมือกันในการสอนออนไลน์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมประโยชน์ตามทิศทางที่ควรจะเป็นต่อไป

7. เอกสารอ้างอิง

- เกียรติยศ ศักดิ์แสง. (2560). เทคนิคการเขียนตอบข้อสอบวิชากฎหมาย “เขียนตอบอย่างไรให้ได้คะแนน”. วารสารนิติศาสตร์ และสังคมท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 1(2) : กรกฎาคม - ธันวาคม 2560, หน้า 149.
- คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. (2564). **เทคนิคการบริหารจัดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์ที่มีประสิทธิภาพ**. สืบค้น 16 เมษายน 2565. จาก [http://www.teched.rmutt.ac.th > uploads>2021/06PDF](http://www.teched.rmutt.ac.th/uploads/2021/06PDF).
- คณะนิติศาสตร์ วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย. (2564). **เล่มสรุป แบบสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาต่อการเรียนแบบ Online และ Onsite**. วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย.
- เจริญ ภูวิจิตร. (2564). **การจัดการเรียนรู้ทางออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพในยุคดิจิทัล, (Efficiency in Online Learning Management of Digital Age)**. สืบค้น 17 เมษายน 2565. จาก <http://www.nidtep.go.th > publish>docPDF>.
- ช้องนาง วิพุทธานุพงษ์. (2664). **การเรียนการสอนกฎหมายในยุคดิจิทัล**. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 (The 7th TECHCON 2021). สืบค้น 26 มิถุนายน 2565. จาก [http://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/7733? locale=th](http://dspace.spu.ac.th/handle/123456789/7733?locale=th).
- ชนาธิป ชินะนาวิน. (2557). รายงานวิจัยเรื่องการสอนกฎหมาย:ศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนแบบบรรยาย การสอนแบบถามตอบ และการสอนแบบทบทวนและถาม. **วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์**, 4(2), พฤษภาคม - สิงหาคม. สืบค้นเมื่อวันที่ 26 มิถุนายน 2565. จาก <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phdssj/article/view/71307>.
- สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน (องค์การมหาชน). (2564). **ชีวิตวิถีใหม่ New Normal**. สืบค้น 17 เมษายน 2565. จาก <https://www.tosh.or.th/covid-19/index.php/new-normal>.
- องค์การอนามัยโลก. (2564). **สถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)**. สืบค้นเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2565. จาก <https://ddc.moph.go.th > uploads>filesPDF> .